

ПОЧИТУВАН И ДРАГ ПРОФЕСОРЕ ЉУБЕН ЛАПЕ, ПОЧИТУВАНИ КОЛЕШКИ И КОЛЕГИ, ДРУГАРКИ И ДРУГАРИ*)

Имам посебна чест и особено задоволство, од името на присутните на ова Годишно собрание, како и од името на оние историчари кои не се тука присутни, да ги искажам чувствата на љубов, почит и восхит спрема Вас драги професоре, како и крајна благодарност за сè она што сторивте за македонската историографија и за оспособувањето на бројни висококвалификувани и научни кадри на полето на историската наука. Овие кадри го прифатија Вашето дело, и пак под Вашето будно око на педагог, научник и општественик ја развија историската наука до степен на кој таа сега се наоѓа и со завидни резултати што се темелат врз проверени историски вистини.

Како што бараме причински врски на сите појави во развојниот процес на општеството, како историчари коишто го применуваат историско-дијалектичкиот метод што се темели врз материјалистичкото сфаќање на светот, не може да се одмине тој метод ни во овој случај што се однесува на Вашето обликување во врстен историчар. Се поставува прашање: Што е тоа што придонесло во Вашата личност да се култивираат елементи од кои е обликуван педагог, научник, хуманист, другар-комунист. Со моите скромни сили ќе се обидам да дадам одговор на ова важно прашање.

Љубен Лапе е роден на 11 октомври 1910 година во времето на турското робство што пет векови го попречуваше нормалниот врвез на Македонецот — роб. Во неговото најрано детство тој ги почувствува страстиите, гладот, мизеријата и трагедијата што особено на македонскиот народ му ги создадоа трите војни една по друга. Принуден понекогаш да се храни со трева и со јаглен во страотните години на гладотија кон крајот на Првата светска империјалистичка војна, тој со својот детски преплашен поглед пречекуваше и испраќаше „ослободители“ кои неповикани доаѓаа во Македонија да сејат смрт и пустелија а си одеа носејќи со себе и она што беше најнужно за живот

*) Пригодно признание од историчарите на СРМ на академикот — професор Љубен Лапе по повод неговото пензионирање.

на ограбениот народ. Принуден да го учи првото писмо нане-разбирливи за него јазици, веднаш сфати дека „ослободителите“, колку и да се блиски со неговиот народ по вера, по јазик, по обичаи и по историско минато, сепак толку се различни што македонскиот народ е посебна општествена категорија со сите специфичности што ја иницирале и што ја оформуваат конечно во посебна нација.

Во наредните дваесет и три години по завршената Светска војна Љубен Лапе е не само современик туку и сведетел на мизеријата во која се најде македонскиот народ што беше подложен на невидени до тогаш методи за да го измени своето име и да се претопи во нешто друго од она што беше. Притоа и економската експлоатација што ја вршеше господаречката класа на буржоаско-капиталистичкото општество во новооформената прва југословенска држава и што ја почувствуваа сите народи и народности на таа ненародна творба која наместо да ги зближува братските југословенски народи што за првпат се најдоа заедно во нејзините граници, нарочно ги скаруваше разединуваше за полесно да ги владее — ја почувствува и самиот тој. Со оглед дека само една нова општествена сила, создадената КПЈ беше нова надеж на национално-потиснатите и социјално-угнетените народи и народности, затоа и Љубен Лапе се определи веднаш со првото свое сознание за неа, зашто таа ја започна бескомпромисната класна борба со владејачката класа за отфрлање на бездушната експлоатација, како и борбата за национална рамноправност на сите народи и народности на тогашна Југославија.

Во градот во кој живееше, во Прилеп, каде што експлоатацијата беше и највидлива и најбездушна со оглед на производ-ѓаше основна животна поминувачка, а каде што едновременно ството на тутун од кое преку 90% од неговото население нао-и најголем отпор се даваше на тенденциите за денационализа-ција и асимилација на македонскиот народ, Љубен Лапе стана пламенен приврзаник и борец за правата на македонскиот народ. Тој со неговите другари студенти, исто така напредни мла-динци, како и со работничката класа, организирано истапуваше како против ненародната власт во својот град, така и против реакционерниот режим на Белградскиот универзитет, каде што југословенската студентска младина предничеше во борбата за поарен живот, предводена од КПЈ. Љубен Лапе, заедно со своите вршници и современици учествува и во дејноста на студентското друштво во Прилеп чии претседател станал како и во МАНАПО како општо движење на македонскиот народ за признавање на македонскиот национален индивидуалитет во рамките на Југо-славија во која ќе бидат сите народи и народности слободни на свој мајчин јазик да ги чуваат и развиваат културните вред-ности. Љубен Лапе ќе учествува активно на изборите во 1938 година на кои левицата истакнува свои кандидати. Тој ќе ста-

нува во одбрана, заедно со прогресивните македонски студенти, на историската вистина што сакаа некои шовинистичко-националистички настроени професори од типот на Вулик, да ја фалсификуваат преку своите јавни предавања обвивајќи ги во псевдо-научни форми.

Накратко речено, за малку време Љубен Лапе ги испита „благодетите“ и на полуфеудалното општество во кое беше роден и на капиталистичкото против кое се бореше. Заради таквата своја активност, по завршувањето на Филозофскиот факултет Љубен Лапе не доби работа неколку години и мораше да ја дели судбината на прилепската сиромаштија, чувствувајќи ја најмногу тежината и горчината на таа судбина. Со Втората светска војна и со окупацијата на Македонија, Љубен Лапе ќе го испита на својот грб и најреакционерниот облик на империјализмот-фашизмот. И токму што се вработил, ќе биде не само отстранет од работата, туку интерниран во концентрационен логор со казна да врши тешка физичка работа, токму пак заради своите напредни идеи, заради своето непоколебливо чувство и определување како Македонец.

И ако сите овие перипетии и премржија преминале преку главата на човек што се формирал и што се ориентирал правилно за да му служи на својот народ, и ако тој човек и низ својот живот и низ своето формално образование ја учел историјата на тој свој народ, тогаш сосема е природно да ги развие и своите субјективни дарби и својот афинитет кон историската нака, и да се определи токму во изучувањето на историјата на тој свој народ.

Ете, се обидов накратко да одговорам на горепоставеното прашање.

По ослободувањето на нашата земја и создавањето нова Југославија во која како рамноправен член беше конституирана и Демократска федерална Македонија, имав среќа за првпат да се сретнам и да се запознаам со професорот Љубен Лапе во Скопје, во 1945 година. Во онаа година што сите сегашни надпедестгодишници ја помнат како година на наш младешки занес, ентузијазам, социјалистички патриотизам, антифашистичка омраза и едновременно чувство на гордост што за првпат во историјата на овој наш дотогаш напатен народ ја зедевме во свои раце својата судбина за да ја кроиме и приспособиме како што нам најдобро ни одговара. Во својство на помошник министер на просветата Љубен Лапе со свечен, растреперен од возбужа глас го отвори започнувањето на работата на првата највисока наставна установа во Федерална Македонија, Курсот за наставници во средните училишта, на кој како студент и јас припаѓав. Потоа Љубен Лапе стана професор на Групата за историја на овој курс, а кога ќе се отвори Филозофскиот факултет по една година тој преминува како еден од основачите на Филозоф-

скиот факултет на Групата за историја каде што остана цели 33 години, каде што го затече и словото на Законот за престанување на неговиот официјален работен однос на што ете денеска ја посветуваме оваа свеченост што е и наша, на сите историчари од СРМ, и не само од неа туку и на стотици од другите братски републики кои студирале и дипломирале на оваа група. И оваа свеченост не е формално-конвенционална, туку е онаква, каква што, верувам, во сите наши срца се пали во овој миг со незгаснат оган на почит, со пламена љубов кон Љубена, со восхит за делото, за идеалниот пример, за човештината на овој наш вретен педагог и научник историчар.

Ние историчарите веќе одамна го нарековме проф. Љубен Лапе „Херодот на македонската историја“. Но за разлика од Херодота, „таткото на историјата“, кому што никој не му го оспоруваше постоењето на Елада, проф. Љубен Лапе ги поставуваше темелите на историјата на македонскиот народ и го вадеше од анонимност македонското минато во услови на негирање на македонската нација од недобронамерници и зломисленици. За да се распретаат од пепелиштата покриените низ векови и децении искри на историската вистина за македонското минато, требаше пред сè да се има длабока љубов како за народот на кој се однесува таа историја, така и кон историјата како научна дисциплина на која се однесува таа вистина. Веќе се запознавме дека сето тоа се всади симбиозно во личноста на која ѝ ги посветувам овие зборови.

Но за разлика од таткото на историјата — Херодота кој служел на класата робовладетели на која и самиот припаѓал, и кој што ги толкувал настаните според волјата на боговите, Љубен Лапе, потекнува од својот народ и му служи предано. Тој како неуморен истражувач секогаш ги темели своите научни резултати врз историски извори и особено е заслужен за историјата на македонскиот народ што тие извори ги собра и објави во две книги во вид на одбрани текстови за историјата на македонскиот народ. Должни сме на ова место да го спомнеме и неговиот голем удел во пишувањето на историјата на македонскиот народ, во склопот на двотомната историја на народите на Југославија и посебно во тритомната историја на македонскиот народ, која без него, секако ќе чекаше повеќе време за да биде напишана. Неговиот целокупен научен опус до крајот на 1977 година се состои од 161 отпечатен труд. Она што е посебно важно да се истакне тоа е дека заклучно со оваа година Љубен Лапе потпишал дипломи за завршен факултет — Група за историја, на околу 1.200 свои студенти. Бил како ментор или член на комисија во приготвувањето и одбрана на 28 докторски дисертации од областа на историската наука; 6 магистерски дисертации и 5 хабилитации од оваа наука. Професорот Љубен Лапе бил основоположник на првото историско списание

на Македонија е негов прв одговорен редактор како и член на 13 научни редакции за редактирање на посебни изданија со историска содржина, не сметајќи го неговото учество во други редакции на списанија.

Преку неуморна работа на истражувачкото поле во историската наука, преку бројни научни собири од регионален и меѓународен карактер, преку долгогодишна педагошка практика, Љубен Лапе постапно раснел и се развивал во врстен научник и педагог поминувајќи низ сите наставнички и научни звања за да ја заслужи и честа на звањето академик на МАНУ.

Во нашиот струковен сојуз, од неговото основање па до денес, професорот Љубен Лапе е секогаш и на секаде присутен почнувајќи од основните секции и друштва, преку Републичкиот сојуз до Сојузот на историчарите на Југославија. Тој е почестуван со најодговорни функции во оваа организација на рамно со познати југословенски имиња на полето на историската наука.

Његош во својот Горски венец на едно место беше рекол: „Из грмена великога лаву изаѓ тешко није, меѓ великим народима генију се гнездо вије“. Навистина изречена една логична мисла преточена во стих кажува нешто сосема природно, сосема можно и обусловено. Но зар малите народи не се велики ако изминале специфичен и макотрпен пат низ своето минато? Зар народов од кој произлегува нашиов професор Лапе не ја покажа својата величина опстојувајќи со векови што не му биле никако наклонети и опстојувајќи на туѓи однадвор влијанија, пред кои, со оглед на блискоста, сепак љубоморно ги негувал разликите со неговата специфика што го одликува од другите, макар блиски но не и идентични, за да се обособи во својата народносна индивидуалност? Ете, во тоа е величината на тој малоброен македонски народ на кој му припаѓа нашиов академик и професор Љубен Лапе. Во таа мала и скромна средина тој најдобро го разбрал и својот народ и неговите стремежи, неговите потреби та во таа насока ги впрегнал сите свои сили за да му го осветлува патот по кој треба да врви. Зар таквите народни чеда не се велики?

За почитуваниот професор Љубен Лапе објавени се бројни пригодни написи во кои се истакнати резултатите од неговата научна и општествена дејност. Тие си имат своја строга официјална форма, дозволете ми во оваа прилика да искажам и јас извесни специфичности што ја одликуваат личноста на професорот Лапе.

Овој човек никаква работа не одбиваше, а обично му се ставаше во задолжение тоа, што се сметаше за него како достоин. До завлегувањето во својата седма деценија од животот никој не можеше да го чуде дека се жали од бремето на обврските што го носеше на своите плеќи. Никогаш за себе не зборуваше, за ништо не се грабаше, со ништо не се китеше, и ток-

му затоа на студентската младина, која за него сепак сè знае, посебно ѝ импонира. Затоа таа бескрајно го почитува и сака, од него учи и за него убави анегдоти создава. Среќните генерации на неговите студенти, на кои и јас имав чест да припаѓам, имаа изврсен професор кој ги воспитува и со збор и со човечки примери. Патот на Љубен Лапе е исткаен од фини нитки меѓу кои нитката на морално достоинство сепак доминира. Љубен Лапе е редок аскет и спартанец во личниот живот. Бескомпромисно е принципиелен во скроното живеење. Тој е противник на сè она што може да му штети и на човечкото тело и на човечкиот дух. Затоа тој вака изгледа витален, подвижен, постојано ангажиран во работата која го краси.

Колешки и колеги, другарки и другари,

Големите и малите народи, во почетокот на своето организирано живеење, во рамките на својата народносна и политичка заедница за кои станале свесни дека им припаѓаат, ги излачувале своите заслужни пионери од различните релации на живеењето и творештвото, па одбирале најпогоден начин да им се оддолжат, а со тоа и да остават аманет-порака на современите и на идните генерации да го следат патот на заслужниците и послушниците на својот народ и својата родна грутка за да се натпреваруваат на тој пат кој повеќе ќе придонесе за доброто на народот од кој произлегле и кому му припаѓаат. Со тоа се создавале убави традиции што во мирно време поттикнуваат кон творечки труд, а во критичните за својот народ и татковина моменти, тие традиции играле решителна и мобилизаторска улога за да се пребродат тие невремиња.

И еве го тој пример пред нас. Тоа е професор на Македонскиот универзитет „Кирил и Методиј“ и академикот на Македонската академија на науките и уметностите — Љубен Лапе.

Со молбата што тој ја подаде до Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, во која бараше да биде ослободен официјално од работен однос, од таа наставно научна институција и која му се уважи, тој не мислеше да се ослободи и од работата воопшто, зашто сите одлично знаеме дека работата за Љубен Лапе значи живеење, продолжување на животот и животно задоволство.

И во таа смисла дозволете ми од името на сите тука присутни на нашиот драг Љубен Лапе да му посакаме од сè срце добро здравје, долг живот и работоспособност, зашто тој не знае да се одмара иако му е даден заслужен одмор.

Д-р Александар Апостолов, редовен професор
на Филозофскиот факултет во Скопје